

PABALTIO RESPUBLIKŲ BIBLIOTEKINIŲ RYŠIŲ RAIDA

VILIJ A MOTIEKIENE

Tarybinių respublikų liaudies ūkis vystomas stiprinant jų tarpusavio ryšius visose ekonomikos bei kultūros sferose, siekiant racionalių liaudies ūkio proporcijų vieningoje šalies liaudies ūkio sistemoje. Ši tendencija bibliotekų veikloje pasireiškia respublikų mokslinių bibliotekų sąveika, tarprespublikinių susivienijimų susikūrimu, įvairių bibliotekinės veiklos krypčių koordinavimu ir kooperavimu.

Specialiojoje literatūroje pažymima, kad bendros šalies bibliotekų raidos tendencijos įgauna specifinių bruožų konkrečiuose regionuose¹. Jos apibūdinamos kaip regioninio bibliotekų vystymosi tendencijų sintezė. Moksliniuose darbuose pabrėžiama tai, kad regioniniai veiksniai daro įtaką ne tik bibliotekų raidai, bet apskritai nulemia jų istoriją, šiuolaikinę būklę ir perspektyvas².

Bibliotekinių ryšių atsiradimą ir vystymąsi Pabaltijo respublikose sąlygojo tokie veiksniai, kaip teritorinis bendrumas, maždaug vienodas gamybos ir ekonomikos lygis, istorinės bei kultūrinės raidos panašumai ir t. t. Šie bendri veiksniai lėmė respublikų ekonominių,

mokslinių, kultūrinių tarpusavio ryšių plėtrą.

Pabaltijo bibliotekų oficialaus bendradarbiavimo pradžia galima laikyti 1930 metus, kai Latvijos bibliotekinių draugijos iniciatyva tų metų spalio 12—14 dienomis Rygoje buvo surengta pirmoji Pabaltijo bibliotekinių konferencija, kurioje dalyvavo Latvijos, Lietuvos ir Estijos bibliotekinių atstovai. Konferencijos tikslas buvo užmegzti glaudesnius ryšius tarp šių trijų valstybių bibliotekų ir bibliotekininkų, pasidalinti patyrimu, nustatyti bendro darbo kryptis³. Konferencijoje taip pat buvo numatyta plėsti knygų mainus, keistis bibliotekiniais šių šalių leidiniais. Konferencija tapo vienu iš pagrindinių stimulų 1931 m. įkurti Lietuvos bibliotekinių draugiją, kuri vėliau palaikė nuolatinius ryšius su analogiškais Latvijos ir Estijos draugijomis⁴. Šių draugijų bazėje buvo sudarytas biuras, kuris tapo Pabaltijo šalių bibliotekinių ryšių organizavimo centru.

Antroji Pabaltijo šalių bibliotekinių konferencija (kongresas) įvyko 1935 m. spalio 5—6 d. Taline. Be Lietuvos, Latvijos ir Estijos atstovų, joje dalyvavo

¹ Карташов Н. С. Проблемы и задачи региональных библиотекведческих исследований // Проблемы рационального размещения и использования библиотечных ресурсов в стране. — М., 1984. — С. 5—23; Гриханов Ю. А., Должиков Э. Н. Библиотечные системы союзных республик: Комплексная оценка и вопросы оптимизации // Там же. — С. 24—45 и др.

² Карташов Н. С. Региональные проблемы библиотекведения (Постановка вопроса) // Сов библиотекведение. — 1980. — С. 50—67.

³ Biržiška V. Pirmoji Pabaltijo bibliotekinių konferencija Rygoje // Bibliografijos žinios. — 1930. — Nr. 5. — P. 129—132.

⁴ Lietuvos bibliotekinių draugijos įstatai // Bibliografijos žinios. — 1931. — Nr. 2. — P. 86—87.

ir Suomijos bibliotekininkai⁵. Konferencijoje buvo priimti nutarimai dėl bibliografinio darbo ir katalogavimo taisyklių suvienodinimo Pabaltijo valstybėse, dėl keitimosi bibliografinio darbo patirtimi, dėl knygų mainų plėtimo.

Trečiąją konferenciją suorganizavo Lietuvos bibliotekininkų draugija. Konferencija įvyko 1938 m. birželio 10—12 d. Kaune⁶. Joje buvo aptarta bendra Pabaltijo valstybių biblioteki inų veikla, numatytos tolesnės jų ryšių stiprinimo kryptys.

Reikia pažymėti, kad ne visi šiuose renginiuose numatyti uždaviniai buvo sėkmingai įgyvendinti dėl įvairių priežasčių: šalių administracinio izoliuotumo, finansinių sunkumų, kalbinio barjero, santykinai didelio skirtumo tarp Pabaltijo šalių bibliotekų, taip pat ir bibliotekininkystės mokslo raidos lygio ir pan. Nepaisant to, bendradarbiavimo ryšiai tarp šių šalių atliko progresyvių vaidmenį gerinant bibliotekų veiklą, koordinuojant jų darbą.

1940 m. Pabaltijyje atkūrus Tarybų valdžią ir Latvijai, Lietuvai bei Estijai įstojus į Tarybų Socialistinių Respublikų Sąjungos sudėtį, buvo imtasi perorganizuoti bibliotekų darbą. Valstybiniais ir partiniams organams reikėjo skubiai spręsti tokius sudėlingus klausimus, kaip išnaudotojų dispozicijoje buvusių bibliotekinių resursų perėmimo, jų pertvarkymo bei perdavimo visuomenei racionaliai naudotis. Šiuo laikotarpiu (1940—1941 m.) susidarė palankios sąlygos studijuoti ir perimti tarybinių bibliotekų darbo metodus ir patyrimą. Bibliotekinius ryšius kiekviena Pabaltijo respublika daugiausia pa-

laikė su didžiosiomis RTFSR, Ukrainos, Baltarusijos bibliotekomis⁷. Šie ryšiai iš esmės pasireiškė kaip vienpusė pagalba — tiek materiali, tiek metodinė, teikiama Latvijos, Lietuvos ir Estijos bibliotekomis. Šių respublikų tarpusavio ryšiai pradėjo intensyviau plėtotis tik po karo.

Hitlerinės okupacijos metais Pabaltijo bibliotekomis buvo padaryta didelė žala. Pokario metais, atkuriant bibliotekas, plečiant fondus, papildant juos tarybiniais leidiniais, į pagalbą vėl atėjo didžiosios kitų sąjunginių respublikų bibliotekos. Šiuo laikotarpiu pradėjo plėtotis ir sąjunginių Pabaltijo respublikų bibliotekiniai tarpusavio ryšiai, kai jose, kaip ir visose sąjunginėse respublikose, formavosi žinybiniai šakiniai bibliotekų tinklai. 1946—1950 m. tarp didžiųjų Latvijos, Lietuvos ir Estijos bibliotekų užsimezgė tarpbibliotekinio abonemento, knygų mainų ryšiai. Bibliotekos pradėjo vykdyti bibliografinės bei informacinės tarpusavio užklausas, bibliotekų darbuotojai ėmė dalintis patyrimu komandiruočių, respublikose organizuojamų konferencijų, seminarų bei kitų renginių metu⁸. Tačiau šie ryšiai buvo atsitiktiniai, neperiodiški, apėmė tik keletą bibliotekinės veiklos krypčių. Nebuvo ir tradicinių bendradarbiavimo formų.

Nuo šeštojo dešimtmečio pabaigos Pabaltijo respublikų bibliotekinis bendradarbiavimas pradeda intensyvėti. Tam didelę reikšmę turėjo 1959 m. TSKP CK nutarimas „Dėl bibliotekų būklės šalyje ir priemonių jai pagerinti“ ir pagal jį sukonkretinti Pabaltijo respublikų nutarimai. Tarprespublikinį bendradarbiavi-

⁵ Eimaitytė E. II Pabaltijo bibliotekininkų kongresas // Bibliografijos žinios. — 1935. — Nr. 5. — P. 131—135.

⁶ III Pabaltijo biblioteki inų kongresas // Bibliografijos žinios. — 1938. — Nr. 3. — P. 108.

⁷ Sinkevičius K. Lietuvos TSR bibliotekų istorija. — V., 1983. — P. 35—36; Помощь библиотекам новых республик // Правда. — 1940. — 7 дек.

⁸ Strumskis K. Lietuvos TSR bibliotekų ryšiai su TSRS bibliotekomis // Bibliotekų darbas. — 1972. — Nr. 11. — P. 23—25.

mą paskatino ir šeštojo dešimtmečio pabaigoje įkurtos bibliotekinės komisijos. 1958 m. bibliotekinė komisija prie Lietuvos TSR kultūros darbuotojų respublikinio profsąjungų komiteto kartu su Latvijos, Estijos, Ukrainos ir Baltarusijos bibliotekinėmis komisijomis suorganizavo bendrą pasitarimą, kuriame buvo aptarti ir bibliotekinės veiklos koordinavimo klausimai⁹. Šiuo laikotarpiu įsitvirtino pastovesnės ryšių formos, darančios didesnę įtaką Pabaltijo respublikų bibliotekų darbui, užsimezgė ir plėtėsi ne tik tarpbibliotekinio aboneamento, knygų mainų ryšiai, tačiau ir bibliografinis bei metodinis bendradarbiavimas. Pavyzdžiui, 1962 m. Kaune įvykusios pirmosios konferencijos bibliografinės veiklos klausimais metu buvo pasiūlyta Pabaltijo respublikoms kartu sudaryti ir išleisti kai kuriuos bendrus bibliografinius mokslinio informacinio pobūdžio leidinius¹⁰. Nors šis pasiūlymas liko neįgyvendintas, tačiau jo reikšmė ta, kad buvo parodyta, jog galima ir naudinga koordinuoti ir kooperuoti bibliografinių rodyklių sudarymą Pabaltijo respublikose. Glaudesnius bibliografinio darbo ryšius sąlygojo ir Pabaltijo respublikų Knygų rūmų koordinuota veikla. Nuo 1967 m. Estijos TSR knygų rūmų iniciatyva buvo pradėta keistis ne tik bibliografinė informacija, bet ir pačiais leidiniais. Nuo 1968 m. leidiniai koordinuotai peržiūrimi ir atitinkamai bibliografiškai aprašomi ne tik sau, bet ir kitoms respublikoms¹¹.

Pradėjo formuotis ir tapo tradiciniais metodinio darbo ryšiai: organizuojami

bendri tarprespublikiniai seminarai, pasitarimai, konferencijos bei kiti renginiai. Pabaltijo bibliotekininkai intensyviau pradėjo dalintis darbo patirtimi per specialią spaudą. Pirmuoju bendru Pabaltijo respublikų bibliotekų renginiu tapo 1958 m. įvykęs tarprespublikinis pasitarimas¹², kuriame, be atstovų iš Latvijos, Estijos ir Lietuvos, dalyvavo Valstybinės V. Lenino bibliotekos, Valstybinės viešosios M. Saltykovo-Sčedrino bibliotekos, Baltarusijos bibliotekų darbuotojai. Pasitarime daugiausia nagrinėtos kraštotyrinės bibliografijos problemos. Vėliau šie renginiai, kaip ir daugelis kitų bendradarbiavimo formų, tapo periodiški. Pažymėtina 1965 m. Rygoje vykusį jubiliejinę tarprespublikinę konferenciją, skirta Tarybų valdžios atkūrimo Pabaltijyje 25-osioms metinėms¹³. Šioje konferencijoje buvo aptendrinti Pabaltijo respublikų bibliotekininkystės laimėjimai Tarybų valdžios metais, išnagrinėtos aktualiausios bibliotekų darbo problemos, numatytos bendradarbiavimo stiprinimo kryptys.

Septintajame dešimtmetyje atsirado ir vėliau tapo nuolatiniai ir planingi bibliotekiniai ryšiai tarp kai kurių vienaipų Pabaltijo respublikų bibliotekų, o labiausiai tarp mokslinių techninių. Šių bibliotekų bendradarbiavimo pradžia — šeštojo dešimtmečio pabaiga. 1960 m. buvo surengtas pirmasis Pabaltijo ir Baltarusijos techninių bibliotekų tarprespublikinis seminaras Rygoje, kuriame buvo tartasi dėl respublikų techninių bibliotekų darbo. Čia buvo perskaityta nemaža teorinių pranešimų. Antrasis šių bibliotekų tarprespublikinis

⁹ Bibliotekinės komisijos posėdis // Bibliotekų darbas. — 1958. — Nr. 3. — P. 41.

¹⁰ Tomonis S. Pabaltijo respublikinių bibliotekų bendradarbiavimo perspektyvos // Bibliotekų darbas. — 1968. — Nr. 8. — P. 4—6.

¹¹ Griškėnas A. Brolišų tarybinių tautų bendradarbiavimas ir lituanikos raida Tarybų Lietuvoje: Metodinė medžiaga. — V., 1979. — P. 7.

¹² Lukošūnas A. Pabaltijo bibliotekininkų pasitarimas Rygoje // Bibliotekų darbas. — 1958. — Nr. 3. — P. 40.

¹³ Ilgūnas S. Pabaltijo bibliotekininkų konferencija // Bibliotekų darbas. — 1965. — Nr. 7. — P. 4.

renginys, įvykęs 1962 m. Vilniuje¹⁴, buvo jau labiau praktinio pobūdžio. Vienas iš reikšmingiausių šio seminaro-pasitarimo pasiūlymų — visoms Pabaltijo respublikų ir Baltarusijos mokslinėms techninėms bibliotekoms įsitraukti į socialistinį lenktyniavimą. Pasiūlymas buvo vieningai priimtas ir pasirašyta socialistinio lenktyniavimo sutartis. Iškeltas ir šių bibliotekų zoninės metodinės tarybos įkūrimo klausimas. Pasiūlymui pritarė TSRS valstybinės viešosios mokslinės techninės bibliotekos atstovai ir jis taip pat buvo vienbalsiai priimtas. Pirmasis zoninės metodinės tarybos posėdis įvyko 1963 m. Vilniuje. Tarybos nariai aptarė metodinio darbo, techninių bibliotekų darbuotojų kvalifikacijos tobulinimo, dalijimosi patyrimu organizavimo koordinacijos klausimus bei kitas bendradarbiavimo kryptis¹⁵. Ši taryba dirbo pagal TSRS valstybinės viešosios mokslinės techninės bibliotekos patvirtintus „Stambaus ekonominio rajono techninių bibliotekų zoninės metodinės tarybos nuostatus“*, kuriuose buvo nurodyti pagrindiniai tarybos uždaviniai, sudėtis, funkcijos, organizaciniai pagrindai. Vienas iš svarbiausių tarybos tikslų — apibendrinti ir skleisti Pabaltijo respublikų ir Baltarusijos techninių bibliotekų darbo patyrimą. Šiam tikslui įgyvendinti pasitelkiamos įvairios priemonės: konferencijos, seminarai, pasitarimai, socialistinio lenktyniavimo rezultatų apibendrinimas, darbo patyrimo aprašymas specialiuose tarybos leidiniuose. Pirmasis toks leidinys buvo parengtas ir išleis-

tas 1964 m.¹⁶ Nuo 1968 m., siekiant efektyviau perimti darbo patyrimą, buvo pradėti organizuoti įvairių bibliotekinio darbo kryptių specialistų pasitarimai.

Taigi Pabaltijo respublikų, Baltarusijos TSR ir Kaliningrado srities mokslinių techninių bibliotekų zoninė metodinė taryba koordinuoja šių bibliotekų veiklą, padeda skleisti pažangius darbo rezultatus, formas ir metodus.

Glaudūs ryšiai užsimezgė ir tarp valstybinių respublikinių bibliotekų. 1958 m. įvyko pirmasis jų darbuotojų pasitarimas. Tokie renginiai vėliau buvo organizuojami reguliariai. Nuo 1968 m. viena iš pagrindinių šio tipo bibliotekų darbuotojų bendradarbiavimo formų tapo tarprespublikiniai seminarai-stovyklos. Pirmasis seminaras įvyko Jūrmaloje Latvijos TSR valstybinės respublikinės V. Lacio bibliotekos iniciatyva. 1968—1986 m. laikotarpiu buvo organizuota 19 seminarų-stovyklų, įgijusių bendrą pavadinimą „LiLaEst“. Nuo 1977 m. kasmet vyko ir minėtų bibliotekų jaunųjų specialistų seminarai. Bibliotekinėje spaudoje visi šie renginiai pavadinti „internacionalinio auklėjimo mokykla, atskleidžiančia kiekvienos respublikos bibliotekos veiklos nacionalinius savitumus, idėjinį turinį, kaimynų kultūros tradicijas“¹⁷.

Panašūs bendradarbiavimo ryšiai pradėjo sieti Pabaltijo respublikų Mokslų akademijų bibliotekas. Jie tapo reguliarūs nuo septintojo dešimtmečio vidurio. Skiriamasis šių bibliotekų organizuojamų mokslinių praktinių konfe-

¹⁴ Brazaitis S. Tarėsi techninių bibliotekų darbuotojai // Bibliotekų darbas. — 1962. — Nr. 5. — P. 20—21.

¹⁵ На зональном методическом совете // Технические библиотеки СССР. — 1963. — Сб. 4 (16). — С. 45—46.

* Šiuo metu taryba dirba pagal specialius „Pabaltijo respublikų, Baltarusijos TSR ir Kaliningrado srities techninių bibliotekų zoninės tarybos nuostatus“, patvirtintus 1981 m.

¹⁶ Материалы по обмену опытом работы технических библиотек. — Вильнюс, 1964. — 36 с.

¹⁷ Dubčianskienė S. Draugystės ir bendradarbiavimo keliu // Bibliotekų darbas. — 1982. — Nr. 6. — P. 4—5.

rencijų bruožas — aktyvus visuomeninių organizacijų dalyvavimas¹⁸. Mokslinės praktinės Mokslų akademijų bibliotekų darbuotojų konferencijos organizuojamos kas antri metai. Pagrindinė renginiuose analizuojamų klausimų tematika — regioninės bibliotekinio darbo problemos, šių bibliotekų bibliografinė, informacinė, kraštotyrinė veikla. Daugiausia konferencijų metu perskaityta pranešimų mokslo tiriamųjų darbų rezultatų diegimo klausimais. Taigi šios konferencijos, kaip ir kitų tipų bibliotekų panašaus pobūdžio renginiai, yra skirtos bibliotekų veiklos, pažangių darbo rezultatų analizei, racionaliam jų diegimui į bibliotekų darbą, siekiant pagerinti tiek atskirų bibliotekų sistemų darbą, tiek panaudoti potencialias galimybes, atsirandančias joms bendradarbiaujant — koordinuojant ir kooperuojant Pabaltijos respublikų bibliotekų pajėgas.

Ryšiai užsimezgė ir tarp kitų tipų bibliotekų, pavyzdžiui, nuo 1981 m. Lietuvos ir Estijos respublikinės medicinos bibliotekos pradėjo organizuoti regula-

rius dvišalius seminarus. Intensyvéja bendradarbiavimas tarp aukštųjų mokyklų bibliotekų, nors jis dar netapo reguliarus ir planingas.

Taigi septintajame dešimtmetyje pradėjo formotis tam tikros Pabaltijos respublikų bibliotekinių ryšių sistemos užuomazgos. Si sistema įgauna vis ryškesnius kontūrus ir struktūrą.

Tačiau reikia pažymėti ir tai, kad dar nėra bendro Pabaltijos respublikų visų tipų bibliotekų veiklos koordinavimo, nenustatytos šių bibliotekų metodinių centrų funkcijos tarprespublikinėje bibliotekų sąveikoje. Manytume, kad pagrindinis vaidmuo koordinuojant Latvijos, Lietuvos ir Estijos bibliotekų bendradarbiavimą, siekiant racionaliai panaudoti šių respublikų bibliotekų išteklius, turėtų priklausyti respublikų tarpžinybinėms bibliotekų komisijoms, taryboms ir bibliotekoms — metodiniams centrams, kuriems yra suteiktos valdymo organų teisės; jomis remiantis ir būtų atliekama bendra koordinacija.

Vilniaus valstybinio
V. Kapsuko universiteto
Mokslinės informacijos katedra

[teikta 1986 m. gruodžio mėn.

РАЗВИТИЕ БИБЛИОТЕЧНЫХ СВЯЗЕЙ В ПРИБАЛТИЙСКИХ РЕСПУБЛИКАХ

ВИЛИЯ МОТЕКЕНЕ

Резюме

В настоящей статье в общих чертах характеризуются основные этапы развития библиотечных связей в республиках Прибалтики.

Началом официальных связей между библиотеками Прибалтики можно считать начало 1930-х годов, когда начались проводиться совместные конференции Латвии, Литвы и Эстонии по библиотечным вопросам. В период с 1930 г. по 1940 г. состоялись три крупные конференции и ряд дру-

гих мероприятий. Они способствовали развитию библиотечных связей между Прибалтийскими странами, которые в свою очередь имели положительное влияние на развитие библиотечного дела в этих странах.

В советские годы библиотечные связи получили развитие прежде всего между крупнейшими научными библиотеками Прибалтийских республик. Однако в период с середины 40-х до конца 50-х годов им была свойственна стихийность, неплановность,

¹⁸ Добкевич М. О., Кирсел А.-М. А. Научно-практические конференции библиотечных работников Академий наук Прибалтийских союзных республик // Научные и технические библиотеки СССР. — 1984. — № 3. — С. 16—17.

связями охватывалось лишь несколько направлений библиотечной деятельности.

Начиная с конца 50-х годов, межреспубликанское библиотечное сотрудничество стало развиваться более интенсивно, возникли новые его формы. В 60-е годы возникли традиционные формы сотрудничества между некоторыми системами однотипных библиотек Прибалтики, из которых самое глубокое развитие получили связи между научно-техническими библиотеками.

Однако в настоящее время еще не существует единой координации библиотечно-

го сотрудничества между республиками Прибалтики, что снижает потенциальные возможности рационального взаимодействия библиотечных систем.

В совершенствовании координации сотрудничества по всем направлениям библиотечной деятельности и между всеми его участниками основная роль принадлежит республиканским межведомственным комиссиям, советам, ведомственно-отраслевым методическим центрам библиотечных сетей этих республик.

INTERLIBRARY RELATIONSHIP DEVELOPMENT BETWEEN BALTIC REPUBLICS

V I L I J A M O T I E K I E N Ē

S u m m a r y

In this article the main periods of libraries interaction development between Latvia, Lithuania and Estonia are characterized.

Here we suppose, that the official interlibrary relationship was started in 1930 year with the organization of librarians first conference.

The collaboration between the biggest Baltic republics scientific libraries sprang up in the 5th decade. However in 1945—1957 years the relations may be characterized as spontaneous, not planned, occupying only a few fields of libraries work.

Since the 6th decade the relationship

became more intensive. The new collaboration forms were applied. In 1960—1970 years the traditional forms of interaction between the libraries of the same type were applied into practice. The most intensive relations were developed between technical libraries.

Though recently a unified co-ordination of this relationship does not exist, that's why collaboration potency is used only partially.

The interlibrary comissions and methodical centres are the main institutions in the further development of interlibrary co-ordination.